

רגולציה בגוף ראשון

ליצור מרחב שוויוני: תהליכי רגולציה ביישום של חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות

אחיה קמארה וגבי אדמון ריק, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים¹

עם הגברת פעולות האכיפה של נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות בנוגע לאי-הפעלת כריזה באוטובוסים, הופיע במייל שלנו הטקסט הבא, מאת נהג אוטובוס המכנה את עצמו "נהג פלילי". הכותב התרעם על כך שהתבקש להקריא את שמות התחנות ומחה על מה שנראה בעיניו כאיום במשפט פלילי נגד נהג שלא עשה כד. במכתב הטבול בהומור מחד גיסא ועמוס בסטיגמות מאידך גיסא, הוא כתב:

"כל הזמן אני נוהג בפאניקה מחשש שלפתע יקפצו עלי חבורת מוגבלים, יאזקו את ידי מאחורי גבי, יקריאו לי את זכויותי, ישלפו אותי לעיני הנוסעים המבוהלים, ידהרו אתי עם סירנות לבית סוהר. כל מהדורות החדשות במדינה יפתחו בידיעה המרעישה: 'יחידת מוגבלים מובחרת עצרה נהג פלילי'. וכך נשב בתא אחד באבו כביר: רוצח, אנס, סוחר סמים ונהג שלא הקריא תחנות [...] גם אני תומך בשילוב של אנשים עם מוגבלויות בקהילה, אבל שהמוגבלים ינהלו את המדינה? קצת נסחפתם".

אמנם ההתבטאות של הנהג מעט קיצונית אך היא משקפת את הלך הרוח בכל הקשור לנגישות לאנשים עם מוגבלות. ברמת ההצהרה, רוב האנשים מצהירים כי הם תומכים בנושא וכי העניין "יקר לליבם", אך יש פער בין התמיכה המוצהרת בנושא לבין הביצוע והעשייה בפועל. הקצאת כספים או השקעת משאבים של זמן ותכנון נראים לעתים מוגזמים ופחותים בחשיבותם אל מול נושאים אחרים, בוערים יותר. בד בבד, פעולות רגולטוריות של אכיפה ותביעה בתחום נתפסות כתגובה לא ראויה ולא הולמת.

אחד ההסברים לפער הזה הוא השינוי הפרדיגמטי בגישה כלפי אנשים עם מוגבלות, שינוי שבא לידי ביטוי בדרישות הנגזרות מחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998 (להלן: "חוק השוויון"). עד לא מזמן נגזרה התפיסה הרווחת בחברה הישראלית כלפי אנשים עם מוגבלות מתפיסות של רווחה, רחמים, צדקה וחסד. כך, למשל, קמפיינים הקוראים לתרום לארגונים המסייעים לאנשים – בעיקר לילדים – עם מוגבלות פונים לעתים קרובות אל רגש הרחמים, ובכך

---

¹ נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות במשרד המשפטים אמונה על יישום חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998 (להלן: **חוק השוויון**). נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות תיקרא בקטע זה גם "נציבות השוויון".

אחיה קמארה הוא נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות במשרד המשפטים. ד"ר גבי אדמון-ריק היא רכזת פרויקטים בנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, חוקרת בתחום "לימודי מוגבלות" ו"היסטוריה של מוגבלות". תודות לאנשי הצוות המשפטי של נציבות השוויון שסייעו כל אחד בתחומו לכתיבת הרשימה.

משרישים ומחזקים את גישת החסד. מודל זה מבוסס על תפיסה שלפיה מצבם של אנשים עם מוגבלות הוא נגזרת הכרחית של לקותם הגופנית, והטיפול הנדרש נתפס כטיפול רפואי, שיקומי וסוציאלי. בהתאם לכך הציבור נדרש לנקוט פעולות של חסד כמו נדבה וצדקה.

בעשורים האחרונים חל שינוי מגישה של חסד ורחמים לגישה של זכויות.² גישה זו מגולמת בחקיקת שוויון, וביתר שאת באמנת האו"ם בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות (2006). על פי גישת הזכויות, החברה מחויבת להגן על הזכות של אנשים עם מוגבלות להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים, ולאפשר להם עצמאות מרבית, פרטיות וכבוד, תוך מיצוי הפוטנציאל האישי הטמון באדם.³ חוק השוויון קובע את הזכות לנגישות כעקרון יסודי. הדגש על נגישות נובע מהתפיסה שלסביבתו של אדם יש השפעה מהותית על חוויית המוגבלות ועל היקפה, הואיל וסביבה לא נגישה מציבה חסמים המונעים השתתפות פעילה בחברה. ללא נגישות לא יהיה שילוב חברתי אמתי של אנשים עם מוגבלות והם יישארו תלויים בחסדי הזולת. על פי החוק, אדם עם מוגבלות זכאי לנגישות למקום ציבורי ולשירות ציבורי; כמו כן החוק אוסר הפליה של אדם עם מוגבלות ופגיעה בזכותו לנגישות בכל מקום ושירות ציבורי, בין שהשירות ניתן על ידי רשות ציבורית ובין שהוא ניתן על ידי גורם פרטי.⁴

המשמעות של שינוי זה בתפיסות העולם היא דרישה מכל המגזרים לפעול לתיקון המצב הקיים, ולבצע התאמות נגישות כדי להסיר את החסמים המונעים השתלבות של אנשים עם מוגבלות בחברה. בתהליך ההתקנה של התקנות ליישום החוק התקיימו דיונים שמטרתם ליצור תקנות מידתיות ומעשיות, המתחשבות בשיקולים כלכליים וטכנולוגיים של גורמים שונים. בדיונים השתתפו כל בעלי העניין – נציגי ארגונים של אנשים עם מוגבלות ושמטרתם לקדם שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, נציגים מהמגזר העסקי, הממשלה, הרשויות המקומיות ואיגודים שונים – ושיקוליהם הובאו בחשבון במידה זו או אחרת בדרישות התקנות. עם זאת, היישום של תקנות הנגישות דורש השקעה של משאבי זמן וכסף ושינוי של סדרי עדיפויות. לכן, כדי להפוך את הדרישות החוקיות למציאות קבע המחוקק כי יש להקים במשרד המשפטים גוף שיפעל ליישום החוק – נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. נציבות השוויון פועלת בשני ערוצים מרכזיים: האחד הוא ערוץ של הסברה והדרכה, להגברת המודעות ולשינוי עמדות; והאחר הוא

² אמנת האו"ם בדבר זכויות של אנשים עם מוגבלות (נפתחה לחתימה ב-2006) (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) התקבלה באו"ם בשנת 2002 ואושרה על ידי ממשלת ישראל ב-2012 לאחר בחינת התאמתה לחקיקה הישראלית. נציגים מישראל היו שותפים לניסוח של חלק מסעיפי האמנה. לנוסח מלא של האמנה ראו: index.justice.gov.il/Units/NetzivutShivyonSite/Equality/Pages/Amana.aspx.

³ פרק א' לחוק השוויון. להרחבה ראו שגית מור, " לקראת רדיקליזציה של קצבת נכות כללית – דילמות של מאבק לשינוי חברתי" **משפט חברה ותרבות; העצמה במשפט** 91 (מימי איזנשטדט וגיא מונדלק עורכים, 2008).

⁴ שני החוקים המרכזיים העוסקים בנגישות הם חוק השוויון וחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965 (להלן: **חוק התכנון והבניה**). החוקים מפנים לסדרה של תקנות נגישות המפרטות את הדרישות המעשיות למימוש הנגישות. תקנות הנגישות מגדירות את היקף הנגישות, את תוכן הדרישות, את מסגרת הזמנים המפורטת לביצוע הנגישות במקומות ציבוריים קיימים ועוד. התקנות מפנות לתקנים המתאימים לפרטים הטכניים של הנושא. תקנות הנגישות נחלקות לשתי קבוצות: קבוצה אחת מגדירה הנחיות נגישות יסודיות המיועדות לכלל השירותים והמקומות כגון תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות למקום ציבורי שאינו בניין), התשע"ד-2013. קבוצת התקנות האחרת עוסקת בנגישות בתחומים מסוימים – תחבורה, חינוך, בריאות, תעסוקה, חירום, בזק [מתוך אתר האינטרנט של נציבות השוויון "מרכז המידע לנגישות"].

ערוץ של פיקוח ואכיפה, ליצירת שינוי התנהגותי, הקצאת תשומות ושינוי סדרי עדיפויות. כל זאת, מתוך הבנה שללא חיבור בין הסברה לאכיפה לא ייווצר השינוי המיוחל. יש לזכור כי בעבר נחקקו בישראל חוקים שנועדו לדאוג לנגישות. כך, למשל, חוק התכנון והבניה⁵ קבע דרישות נגישות מסוימות; חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים) דרש הנמכת מדרכות בצמתים כדי לאפשר לאנשים המתניידים בכיסאות גלגלים לעבור את הכביש ולהתנייד במרחב הציבורי.⁶ חוקים אלה לא יושמו במלואם, בין השאר בשל היעדרו של גוף מסביר, מפקח ואוכף.

כדי לבחון את הפעילות בשני ערוצים אלה ניקח כדוגמה את נושא הנגישות בתחבורה הציבורית, שבו כבר נצבר ניסיון רגולטורי בשנים האחרונות. נגישות התחבורה הציבורית נכללה בחוק השוויון שכן התחבורה והניידות הכרחיים לתפקוד יומיומי בכל תחומי החיים. אנשים רבים עם מוגבלות משתמשים בתחבורה הציבורית לצורך ביצוע מטלות היומיום, להגיע אל מקום העבודה או הלימודים, לעשות קניות במרכז העיר או לבקר משפחה. עד לפני שנים ספורות, אדם המתנייד בכיסא גלגלים כלל לא יכול היה לנסוע באוטובוסים, ובהנחה שלא היה לו רכב פרטי מותאם נאלץ להזמין רכב הסעות מיוחד ולשלם ממון רב עבור ההסעה. פרק החוק העוסק בנגישות התחבורה הציבורית, שמכוחו הותקנו תקנות נגישות התחבורה הציבורית, נועד לתת מענה למצב זה ולאפשר שוויון בין אנשים עם מוגבלות לכלל האוכלוסייה בכל הקשור לתחבורה הציבורית – תחבורה עירונית, רכבות, מטוסים, נמלי ים ושדות תעופה.⁷

התקנות שהותקנו בשנת 2003 הגדירו דרישות מגוונות לנגישות מכל הגורמים הנוגעים בדבר. הרשויות המקומיות נדרשו להתקין תחנות אוטובוס נגישות, שיש בהן מקום מרווח דיו כדי שאדם המתנייד בכיסא גלגלים יוכל להתקין לאוטובוס, וכדי שאוטובוס יוכל לעצור. מפעילי הקווים נדרשו להפעיל אוטובוסים נגישים, נמוכי רצפה ובעלי רמפה, המאפשרים עלייה עם כיסא גלגלים. דרישות נוספות הן שילוט נגיש בתחנות בכתב מוגדל, שילוט בכתב מובלט ושילוט ברייל, שילוט מוגדל בחזית האוטובוס ומערכות כריזה המודיעות לנוסע הממתין בתחנה איזה אוטובוס הגיע, ולנוסעים – מה התחנה הבאה. כמו כן נדרש לתת שירות נגיש, לעצור בתחנה, להעלות אדם עם כיסא גלגלים לאוטובוס ולהפעיל את מערכות הכריזה.

מאז נכנסו תקנות הנגישות לתחבורה ציבורית לתוקף והוכנה תכנית ליישומן על ידי משרד התחבורה הוחלפו בהדרגה האוטובוסים העירוניים בישראל לאוטובוסים נמוכי רצפה, המאפשרים לאנשים המתניידים בכיסא גלגלים לנסוע בתחבורה ציבורית. כמו כן בוצעו התאמות של תחנות מרכזיות. עד סוף שנת 2014 אמור היה להסתיים תהליך ההנגשה הכולל.

התאמות הנגישות שנועדו לאפשר לאנשים עם מוגבלות נסיעה באוטובוס בשוויון ועם כולם, אף כי הן לעתים יקרות או מורכבות ליישום, עוזרות גם לאחרים. הורים המסיעים עגלת תינוקות

⁵ פרק ה' 1 לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965, שכותרתו "סידורים מיוחדים לנכים בבניינים ציבוריים".

⁶ חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים), התשמ"ח-1988.

⁷ חוק השוויון, פרק ה' שירותי תחבורה ציבורית; תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (הסדרת נגישות לשירותי תחבורה ציבורית), התשס"ג-2003.

וקשישים המתקשים לעלות מהמדרכה הנמוכה לגובה האוטובוס נהנים היום מאוטובוסים בעלי רצפה נמוכה. בחלק מהמקרים, כמו בנושא הכריזה, יש מתח מסוים בין רצון "לנסוע בשקט" לבין הצורך להגיש ולציין את התחנה שאליה הגיע האוטובוס באמצעות הכריזה. גם במקרה זה רבים נהנים מהכריזה, המסייעת לכולם להתמצא במסלול הנסיעה – ממש כפי שקורה במדינות רבות בעולם.

מתח נוסף שעלה כבר בשלבי החקיקה נוגע לשאלה עד כמה אפשר לקבוע בחוק דברים הקשורים בהתנהגות האדם. כדבריו של חבר הכנסת אילן גילאון, יו"ר תת-הוועדה העוסקת בתקנות הנגישות: "אפשר לחוקק את כל החוקים חוץ מחוק אחד שאנשים יהיו בני-אדם, את זה אי-אפשר לחוקק".⁸ בהקשר של התחבורה הציבורית התעורר דיון אם התקנות מחייבות את הנהג לקום, לפתוח את הרמפה, לסייע לאדם המתנייד בכיסא גלגלים לעלות ולעגן אותו למעגן האחיזה – או שדי לצפות מאחד הנוסעים, או ממלווה של האדם עם מוגבלות לעשות זאת, כ"אזרחות טובה". בסוף הדיונים הוסכם כי הנהג הוא האחראי לשלום הנוסעים ולבטיחותם ולכן יעבור הדרכות כיצד לסייע לנוסעים עם מוגבלות.

הדרך ליישום החוק והתקנות, ולהפיכתם מאות מתה למציאות בפועל, הייתה רצופה קשיים ומהמורות. נציבות השוויון נדרשה לפעול באמצעות הדרכה והסברה, פיקוח ואכיפה. להלן יפורטו חלק מהדרכים שנקטו.

כאמור, לנציבות השוויון נקבעו סמכויות אכיפה. מערך הפיקוח הארצי פועל בשלושה מחוזות ומפקחי הנציבות מבקרים במקומות שונים בארץ ובודקים את יישום התקנות. בתחום התחבורה הציבורית מפקחי הנציבות בודקים את הפעילות של מערכות הכריזה, את הנגישות של תחנות האוטובוס ואת התנהגות הנהג. הפרות שאינן מתוקנות מועברות למחלקת התביעה. בצד מנגנוני האכיפה הוגדר בחוק כי אנשים שנפגעו מהיעדר נגישות יכולים להגיש תביעות אזרחיות או תובענות ייצוגיות. לפיכך, בשנים האחרונות הגישה הנציבות כמה כתבי אישום ותביעות בנושא תחבורה ציבורית, ותביעות אזרחיות ותובענות ייצוגיות הוגשו גם על ידי גורמים שלישיים.⁹ כך, למשל, תובענה ייצוגית שהוגשה נגד אגד ודן בשל אי-יישום של תקנות הנגישות הובילה לקידום היישום של התקנות על ידי הגורמים השונים.¹⁰

כלים משפטיים אלה הצליחו – אמנם בהדרגה – להביא ליישום החוק בכל הקשור ברכש של אוטובוסים נגישים, בשילוט ובמערכות כריזה; אך בתחומי ההתנהגות האנושית כלי האכיפה יעילים פחות. נסיעה נגישה בתחבורה הציבורית אינה תלויה רק בקיום של אוטובוס נגיש אלא גם בכך שהנהג יעצור בתחנה, יפתח את הרמפה, יסייע לאדם עם מוגבלות לעלות לאוטובוס ויפעיל את מערכת הכריזה או יכריז בעצמו על התחנות. לשם כך נערכו הדרכות וכנסים לגורמים שונים

⁸ ישיבה של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות בתאריך 30.11.2010, במסגרת היום הבינלאומי למען אנשים עם מוגבלות. <https://oknesset.org/committee/meeting/3094>

⁹ ראו, לדוגמה, ת"פ (ת"א) 54980-05-11 מדינת ישראל נ' קוים תחבורה ציבורית בע"מ (פורסם בנבו, 16.11.2012); ת"פ (חי) 40562-05-11 נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות נ' אגד – א.ש. לתחבורה ציבורית בישראל בע"מ (פורסם בנבו, 24.4.2012).

¹⁰ ת"צ 9177/07 רובין ברון נ' "אגד אגודה שיתופית לתחבורה בישראל" (פורסם בנבו, 18.7.2010).

בחברות האוטובוס ולנהגי האוטובוסים ונערך קמפיין ציבורי משותף לנציבות השוויון ולמשרד התחבורה. נוסף על כך, המפקחים של הנציבות עצמם נוקטים פעולות הסברה: הם מרבים לתת מידע, להסביר, להעלות מודעות, לשנות עמדות, להציע פתרונות ולעודד בטרם יפנו להשתמש באמצעי האכיפה העומדים לרשותם.

במכתבים הנשלחים למפעילי הקווים מוסברות שוב ושוב דרישות החוק וחשיבותן. גם תהליך האכיפה הוא הדרגתי ומאפשר לחייבים לתקן את המצב בפועל טרם הגשת כתב אישום. תחילה נשלח מכתב התראה לגורם החייב כדי לשמוע את גרסתו לממצאים שהתגלו; לאחר פרק הזמן שנקבע במכתב ואם טרם תוקן הליקוי – ניתן צו נגישות נגד אותו חייב כדי לאפשר לו הזדמנות נוספת לתקן את הליקויים; אם הליקוי לא תוקן לאחר פרק הזמן שנקבע בצו הנגישות, הגורם החייב מוזמן לחקירה וגם בה נשמעת גרסתו לליקויים שנמצאו. רק לאחר מכן מתקבלת ההחלטה אם להגיש כתב אישום או לא.

נציבות השוויון קיימה מפגשים רבים עם פעילים, אנשי ארגונים ואנשי שטח כדי לעודד אותם להשתמש בתחבורה הציבורית שהייתה חסומה בפניהם כל השנים ולפעול "מלמטה למעלה" להגברת המודעות של הנהגים לחשיבות הנגישות בתחבורה הציבורית. במשך השנים עודדה הנציבות אנשים הנתקלים בהפליה לנסות להעלות מודעות לנושא ואף לפעול בכלים משפטיים. לדוגמה, אירע מקרה שבו סירב נהג להעלות עיוורת המלווה בכלב נחייה לאוטובוס, וזו פעלה מול חברת האוטובוס שנקטה הליכים להוקעת התופעה. במקרים אחרים סייעה הנציבות לאנשים עם מוגבלות להגיש תביעה. כך, בתביעה שהגישה הנציבות תוארו מקרים שבהם נהגי אוטובוס סירבו בטיעונים שונים לפתוח את הרמפה ולאפשר למר גיל גרינברג לנסוע באוטובוס הנגיש. אחת התוצאות של הליך משפטי זה היה הסכמה שנהגי האוטובוס יעברו הדרכות. חלק מן ההדרכות בוצעו בפועל על ידי הנפגע עצמו.¹¹

אותה עבודה בו-זמנית באמצעות הדרכה ואכיפה מתקיימת גם בתהליכי היישום של תקנות אחרות. לאחרונה נכנסו לתוקף תקנות המחייבות הנגשה של כל מקום ציבורי וכל שירות הניתן לציבור.¹² התקנות דורשות מכל נותני השירות בישראל – בין שהם בנק גדול או חנות קטנה, ערכאה משפטית או ספרייה עירונית – להנגיש בהדרגה את השירותים שהם נותנים. נוסף על אלמנטים פיזיים – כמו נגישות כניסות, חניות ושירותים לנכים – התקנות מחייבות גם התקנת שילוט נגיש, מעליות עם כריזה, מערכות עזר לכבדי שמיעה, מתן מידע בצורות חליפיות (למשל בכתב מוגדל או בקובץ קולי), התאמת נהלים והדרכת עובדים.

פרטי התקנות רבים ומסועפים, ולשם הסברתם לציבור החייבים הקימה נציבות השוויון אתר אינטרנט ייעודי וקיימה קמפיינים ציבוריים להעלאת המודעות בציבור ובקרב בעלי עסקים

¹¹ ת"א 37490-06-11 נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות נ' דן, חברה לתחבורה ציבורית בע"מ (לא פורסם, 2011). ראו גם ת"א 29562-06-10 נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, נ' מטרודן באר שבע בע"מ (לא פורסם, 2010).

¹² התאמה של בניינים ציבוריים קיימים מוסדרת באמצעות תקנות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות למקום ציבורי שהוא בניין קיים); התאמת השירות מוסדרת באמצעות תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות לשירות).

וחייבים אחרים.¹³ ההסברה מנסה להגביר את המודעות לא רק לקיום של התקנות אלא גם לחשיבותן ולמשמעותן בחיי היום-יום של אנשים עם מוגבלות. כמו כן, הפנייה לבעלי עסקים מדגישה גם את היתרונות הכלכליים הגלומים ביישום התקנות, שיאפשר מתן שירות לכ- 20% מהאוכלוסייה שכיום ייתכן שאינם נכללים במעגל הלקוחות. חלק מאנשים אלה הם אנשים מבוגרים ומבוססים כלכלית שנהפכו במשך השנים לאנשים עם מוגבלות, ובשל היעדר נגישות נאלצים לשנות את הרגלי הצריכה והבילוי שלהם.¹⁴

בשל מורכבות הנושא יש צורך גם בהדרכה ובהכוונה של הגורמים החייבים, ולכן נציבות השוויון מעבירה הדרכות, מסייעת בהתנעה של תהליכי הטמעה ומקבלת פניות ציבור בנושאים משפטיים במטרה לסייע בפתרון דילמות העולות מיישום התקנות. על אף השימוש הנרחב בהדרכה, צוותי האכיפה של הנציבות פועלים מול החייבים במטרה להביא ליישום התקנות ולהפיכתן למציאות בשטח. אמצעי נוסף להטמעת התקנות הוא דרישה לחוות דעת של מורשה נגישות (איש מקצוע בתחום הנגישות) במסגרת הליכים לקבלת היתרי בנייה ורישיון עסק.

לסיכום, המשמעות של יישום חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות היא שהשילוב החברתי של אנשים עם מוגבלות אינו נתפס עוד כאקט של חסד וצדקה אלא כזכות לכל דבר. היעדר נגישות אינו נתפס עוד כגזרת גורל אלא כמצב שיש לתקן – בדומה לליקויי בטיחות או לפגיעה באיכות הסביבה – ולהשקיע בו משאבים של חשיבה, זמן וכסף. האתגר אינו קטן ובכל יום צפים ועולים מקרים של הפליה והדרה מסוגים שונים. על כן, לא מדובר בתהליך של שינוי חקיקתי בלבד אלא בתהליך של שינוי ערכי, תפיסתי והתנהגותי הנדרש מחלקים גדולים בחברה. מדובר בלא פחות ממהפכה, שבסופה יוכלו 1.6 מיליון אנשים עם מוגבלות בישראל ליהנות מסביבה נגישה, לנסוע בתחבורה ציבורית, להגיע לכל מקום וליהנות מכל שירות בצורה מכובדת, שוויונית, יחד עם כולם.

¹³ לאתר האינטרנט ראו www.justice.gov.il/negishut.

¹⁴ ראו קמפיינים ציבוריים: "ככה זה מרגיש כשה לא נגיש", 2013-2014. "שווה להיות נגיש", 2011-2012. www.youtube.com/watch?v=k6yTrPP70k; "נגישות היא חובה", 2015. www.youtube.com/watch?v=R6QeImHZRdI.